

Nejednakosti na granicama

Morgane Dujmovic

Između masiva Velebita i planine Dinare koja je prirodna granica između Hrvatske i Bosne i Hercegovine, nalazi se Lika, čija se visoka krška zaravan razabire kroz prigušeno proljetno svjetlo. Prizori štandova na kojima se prodaju med i sir izmjenjuju se s prizorima živahnih stada krava i i krda konja. Tu se nalazi i utočište za ranjene medvjede u kojem rade francuski i austrijski volonteri – zaljubljenici u prirodu – a tu su i turisti koji iz cijelog svijeta hrle posjetiti slapove i jezera Nacionalnog parka Plitvička jezera, upisanog na UNESCO-ov popis svjetske baštine, koji godišnje ima preko milijun posjetitelja. Jedina sumorna nota ovog krajolika brojna su razrušena imanja koja nas podsjećaju da su se baš duž ovog dijela granice od 1991. do 1995. odvijali neki od najžešćih sukoba u ratu u Hrvatskoj. Tko bi pomislio da su sada kada vlada mir, ove visoke planine i dalje okružje u kojem dolazi do brutalnih, pa i smrtonosnih okršaja prsa o prsa.

Dok se krećem obalom rijeke Korane, moj pogled prati obrise Dinare. Približavajući se granici s Bosnom i Hercegovinom, broj vozila hrvatske granične policije raste, kao i kontrola. U blizini Plitvica, policija ovlaš provjerava identitet putnika i pita ih kamo idu. Ponekad na komadu papira zapišu imena radi nadzora ljudi i vozila koja su već prošla pregled: granične kontrole ne smiju biti prepreka ranoj turističkoj sezoni.

Lička visoravan prema Plitvicama i Bihaću, travanj 2024. Foto: Morgane Dujmović

Penjem se na planinu i približavam graničnom prijelazu između Ličkog Petrovog Sela (Hrvatska) i Izačića (Bosna i Hercegovina). Ovdje ima mnogo više kombija granične policije; neki stoje na mjestu dok su drugi u ophodnji. Policajac patrolira kod jednog od nebrojenih zapuštenih objekata u srpskom vlasništvu. Srpsko stanovništvo ovdje je živjelo prije vojne operacije Oluja kojom je Hrvatskoj vraćeno područje Krajine. Prema onom što vidim kroz rupe

u razrušenim zidovima, jasno mi je da bi to moglo biti sklonište današnjih migranata. Gledajući razrušene zidove moglo bi se pretpostaviti da netko od ljudi u pokretu danas na tom mjestu traži skrovište. Međutim, posljedice ove prijava noćne igre mačke i miša osjećaju se tek kad se prijeđe bosanskohercegovačka granica.

Gejm je ciničan naziv za neprestano smišljanje načina kako prijeći granicu i naći se u Europskoj uniji, a bosanski Unsko-sanski kanton je nakon zatvaranja službenog balkanskog koridora aktivnog između 2015. i 2016. godine (Bužinkić i Hameršak 2017; Dujmović 2016; Dujmović 2019; Bacon 2022) postao njegova pozornica. Budući da je smještena u krajnjem sjeverozapadnom dijelu Bosne ova regija je jedna od naizravnijih veza između južnog Balkana i Schengenske zone. Od 2017. godine pa nadalje, s jačanjem kontrola na granicama između Srbije i Mađarske te Srbije i Hrvatske, ljudi na **balkanskoj ruti** se sve više kreću u smjeru Unsko-sanskog kantona u nadi da će tim putem stići u Sloveniju koja se nalazi na nekih stotinu kilometara udaljenosti. Kad je Hrvatska ušla u **Schengen**, 1. siječnja 2023. godine ukinute su kontrole na kopnu i moru sa Slovenijom, Italijom i Mađarskom, dok su kontrole na aerodromima ukinute 1. ožujka iste godine. Teoretski područje slobodnog kretanja počinje s druge strane planine koja se nazire iza upravnog centra kantona, grada Bihaća.

Planine iz Bihaća prema Hrvatskoj, s mosta na rijeci Uni, travanj 2024. Foto: Morgane Dujmović

Tijekom zadnjih dvadeset godina, zahtjev za članstvom u Europskoj uniji, a potom i ulazak u Schengen značili su drastično povećanje ljudskih, tehnoloških i novčanih resursa usmjerenih na jačanje bosanskohercegovačke i hrvatske granice (Dujmović 2019). Područja uz granicu na strani Bosne i Hercegovine time su postala prioritarna područja kontrole migracija prema schengenskim granicama: Europska unija implementirala je mjere kojima se uspostavlja selektivna **tampon zona** čiji je cilj odvojiti žito od kukolja, odnosno odvojiti migracije koje se smatraju prihvatljivima od onih koje se smatraju neželjenima. Od 2000. godine cijeli je Balkanski poluotok postao prostor "filtracije", kako to pokazuje karta *Balkanska tamponska zona* (Dujmović 2015). Ovaj proces eksternalizacije odvija se pod neprestanim financijskim i političkim pritiskom vezanim uz priključivanje BiH Europskoj uniji. Vijeće Europe potvrdilo je Bosni i Hercegovini Status države kandidata 2022. godine, gotovo sedam godina nakon što je BiH 15. veljače 2016. godine podnijela zahtjev za članstvom.

Uloga tampon zone koju ima Bosna i Hercegovina posebno se očituje u Unsko-sanskom kantonu zbog njegovih specifičnih geografskih obilježja. Radi se o poluenklavi u obliku džepa koja je, za ljude čije je putovanje ovdje stalo, poput slijepe ulice. Ovakvo strateški isplanirano korištenje prostora je slično onom koje je primijećeno već 2015. u dolini Roye u Francuskoj, blizu granice s Italijom (vidi kartu *Vallée de la Roya: un terrain de chasse meurtrier dans l'espace Schengen* Dujmović i Duffey iz 2017). Kao i na drugim granicama i ovdje se mogu vidjeti grupe ljudi kako pješice prelaze petnaest kilometara dug put između grada i graničnog prijelaza Izačić, a koje je hrvatska policija upravo vratila s graničnog prijelaza, ili grupe koje se kreću prema granici da još jednom okušaju sreću u gejmu.

Izačić, prema hrvatskom graničnom prijelazu vidljivom u pozadini, travanj 2024. Foto: Morgane Dujmović

Stanovnici Bihaća već sedam godina svjedoče nasilnim strategijama kojima Hrvatska sprječava ulazak migrantima i vraća ih u kanton. Vrhunac nasilja vezanog uz prelazak granica dogodio se 2018. godine. Prema IOM-ovim podacima u Bosni i Hercegovini broj ulazaka u 2018. godini bio je 24 067 što je trideset puta više nego prethodne godine (755 u 2017. godine). Prema riječima vlasnika jednog dućana iz Bihaća iz travnja 2024. godine:

Do COVID-a je bilo jako teško, ljudi su spavali posvuda: u gradu, u šumi, na mjestima koja su potpuno neprikladna. Vidjeli smo mnogo ljudi iz Afganistana, Pakistana, bilo je Kurda, crnaca iz afričkih zemalja, a često i obitelji s jako malom djecom. Mi itekako dobro razumijemo ljude koji bježe iz zemalja koje su u ratu i život u kampu. Mi smo preživjeli rat i četiri godine opsade Bihaća.

Retorika otvorenosti i suosjećanja miješa se i s nezadovoljstvom lokalnog stanovništva: istim onim nezadovoljstvom zbog kojeg je u listopadu 2020. godine zatvoren kamp Bira koji je bio smješten u samom centru Bihaća. Na vrhuncu pandemije COVID-19, dio ljudi koji su bili smješteni u tom kampu premješteni su u drugi kamp, koji se nalazi 27 kilometara od grada u udaljenoj seoskoj sredini, daleko od hrvatske granice. U proljeće 2024. godine taj kamp bio je jedini službeni smještaj za muškarce bez obitelji. Samo su djeca i maloljetnici mogli biti u gradu, u kampu Borići koji je poznat kao "obiteljski kamp". Prema podacima delegacije Europske unije u Bosni i Hercegovini, za preobrazbu tog nekadašnjeg učeničkog doma u kamp od 2018. do 2022. godine povučeno je milijun eura iz proračuna EU (za rekonstrukciju i redovnu djelatnost).

Obiteljski kamp "Borići", travanj 2024. Foto: Morgane Dujmović

Kamp Borići ("borova šuma"), kojem je fasada obnovljena u ljeto 2022. godine, nalazi se u borovoj šumi po kojoj je i dobio ime. Zbog mirne atmosfere gotovo da i zaboravimo na tjeskobu koju ljudi koji su ovdje smješteni svakodnevno osjećaju. Iako su ih humanitarne organizacije klasificirale kao "ranjive", ove izolirane grupe žena, obitelji i djece suočavaju se s nasilnim protjerivanjem svaki put kada ne uspiju preko planine prijeći u Hrvatsku. Za one koji su već pokušali prijeći granicu, kamp je vječna prostorna petlja, mjesto privremenog, ali krhkog predaha. Sva su osjetila u potpunosti usmjerena na to da sljedeći pokušaj uspije. Član jedne od obitelji koju sam upoznala oporavljao se od ozljede koju je zadobio na balkanskoj ruti. Oni nisu mogli u prelazak granice: "Ne noćas".

„Ne noćas“, pogled prema planinama Hrvatske, travanj 2024. Foto: Morgane Dujmović

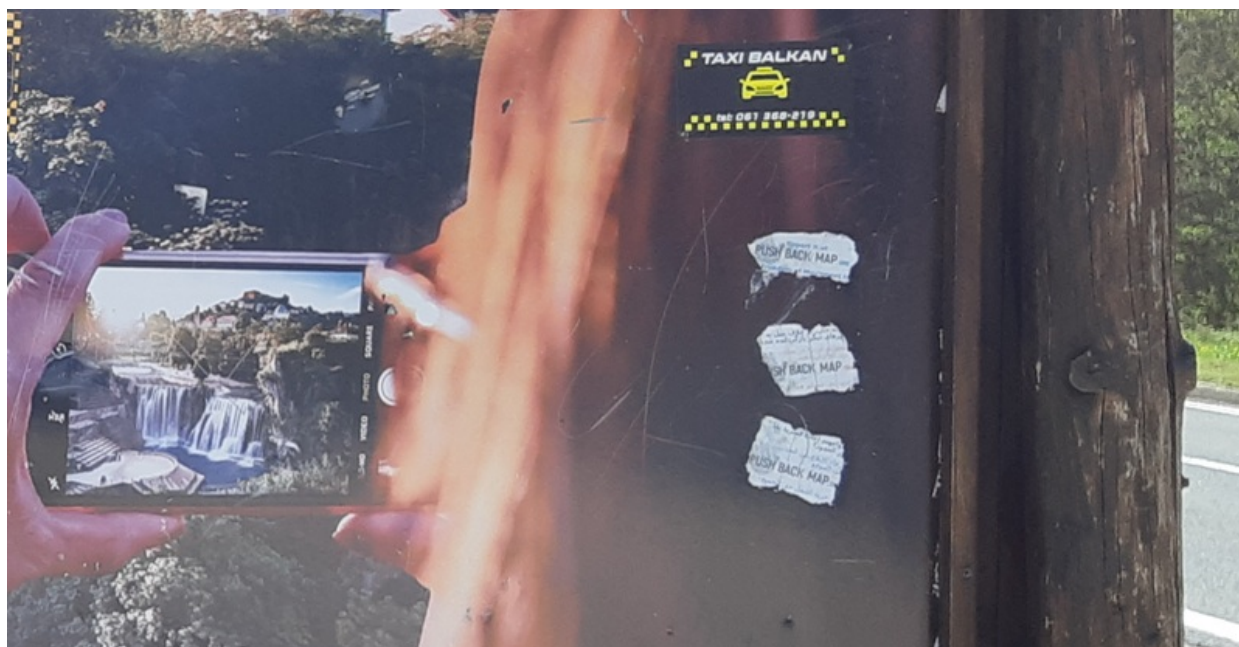
Nastavljam put i krećem prema **kampu Lipa**. Uz obalu rijeke Une, turistička obilježja podsjetnik su na to da smo u kraju koji je nekima sinonim za tupu tjeskobu, a nekima mjesto zabave i istraživanja. U Nacionalnom parku Una, kao i na hrvatskoj strani, pune se privatni apartmani za novu sezonu, dok prve grupe turista uživaju u proljetnoj atmosferi, vodenim sportovima i slapovima.

Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, preciznije Služba za poslove sa strancima (SPS/SFA), izrazilo je jasnu namjeru da ovakvu slobodu kretanja uskladi s “europskim standardima” kontrole migracija. U zadnjih nekoliko godina, Bihać i Unsko-sanski kanton postali su jedno od mnogih graničnih područja u kojima se stvara „bipolarna diferencijacija“ (Sassen 2010) između svijeta dobrodošle i profitabilne migracije turista i one druge, nepoželjnih migracija, satkanih od ljudi koji uglavnom dolaze s Bliskog istoka, Azije i Afrike i koji bježe od nasilja, rata, progona ili nepodnošljivih društveno-ekonomskih okolnosti.

Nekoliko suptilnih pokazatelja ove duboke nejednakosti u mogućnostima kretanja privlači pozornost u inače idiličnom krajoliku. Na zadnjem križanju koje vodi prema kampu Lipa, na turističkim znakovima uz cestu, naljepnice ukazuju na sveprisutnost **taksija** i **pušbek kartu**.

Turističke oznake uz prilaznu cestu prema kampu Lipa, travanj 2024. Foto: Morgane Dujmović

Turističke oznake, detalji, travanj 2024. Foto: Morgane Dujmović

19. 9. 2025.

Tekst je preuzet iz serije istraživačkih članaka „Ako si na krivoj obali, rijeke su smrtonosne“ koji su prethodno objavljeni na portalima *Mediapart*, *Le Courrier des Balkans*, *visioncarto.net* i *Migreurop*. Ti su članci nastali na temelju terenskih istraživanja u proljeće 2024. godine u nekoliko zemalja: Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Albaniji. Tekst je poslan svim sugovornicima, a oni su, da bi se sačuvala njihova anonimnost, uz pristanak imenovani nasumično dodijeljenim slovima.

Autorica želi zahvaliti osobama u bijegu koje je srela na putovanjima tim zemljama i duž njihovih rijeka, ljudima iz kolektiva, udruga, sveučilišta i institucija s kojima je razgovarala, kao i Louisu Fernieru, Romainu Koselleku, Evi Ottavy, Elsi Putelat i Marijani Hameršak na njihovim neprocjenjivim doprinosima prije i tijekom ovog terena.

Literatura

Bacon, Lucie. 2022. *La fabrique du parcours migratoire sur la route des Balkans. Co-construction des récits et écritures (carto)graphiques*. Doktorska disertacija, Université de Poitiers.

Bužinkić, Emina i Marijana Hameršak, ur. 2017. *Kamp, koridor, granica. Studije izbjeglištva u suvremenom hrvatskom kontekstu*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Centar za mirovne studije, Fakultet političkih znanosti – Centar za istraživanje etničnosti, državljanstva i migracija.

Dujmovic, Morgane. 2015. *“The Balkan buffer-zone”*. *Migreurop/closethecamp.org*

Dujmovic, Morgane. 2016. *“Balkans, du corridor au cul-de-sac”*. *Plein droit* 111/4: 23-26.

Dujmovic, Morgane. 2019. *Une géographie sociale critique du contrôle migratoire en Croatie: ancrages et mirages d'un dispositif*. Doktorski rad Aix-Marseille Univ.

Dujmovic, Morgane. 2017. *“Vallée de la Roya: un terrain de chasse meurtrier dans l'espace Schengen”*. U *Migreurop. Atlas des migrants en Europe. Approches critiques des politiques migratoires*. Paris: Armand Colin.

Fernier, Louis. 2022. *Camp de réfugié-e-s de Lipa*. Paris: Observatoire des Camps de Réfugié-e-s.

Sassen, Saskia. 2010. *“Villes entre vieilles frontières et nouvelles clôtures du capital”*. *Multitudes* 4/43: 50-59.